Списание за наука
„Ново знание“
ISSN 2367-4598 (Online)
Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge
Journal of Science
ISSN 2367-4598 (Online)
Academic Publishing House „Talent“
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

http://science.uard.bg

FINANCIAL CRISIS'AND ITS IMPACT ON THE TOURIST SECTOR

Dimitar Vergiev
University of agribusiness and rural development - Bulgaria

Abstract: Crises in modern economies are not an unusual phenomenon although each has its own characteristics due to their differences and their causes. Analyzes show that in the future the crises emerging in an economy will flow through the financial markets to the rest of the world by acquiring a global nature. It is therefore important for each country to have buffers and mechanisms to counteract the negatives they generate. The global economic crisis has a negative impact onthe European tourism. This is reflected in a significant drop in prices of tourist services due to shrinking the demand. Tourists' travel is diminishing as a result of job losses and consumer insecurity, as well as the lost capital.

Keywords: financial crisis, tourism markets, globalization, economy, consumption, capital.

ОТРАЖЕНИЕ НА ФИНАНСОВАТА КРИЗА ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР

Димитър Вергиев
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Кризите в съвременните икономики не са необичайно явление, макар че всяка има своите характеристики поради различията им и пораждащите ги причини. Анализите показват, че в бъдеще кризите, възникващи в дадена икономика, ще се пренасят чрез финансовите пазари върху оснаналия свят, придобивайки глобален характер. Поради това е важно за всяка страна да притежава буфери и механизми за

противодействие на негативите, пораждани от тях. Световната икономическа криза оказва негативно влияние върху европейския туризъм. Това се изразява в значителен спад на цените на туристическите услуги поради свиване на търсенето. Пътуванията на туристите намаляват вследствие на загубата на работни места и неувереността на потребителите, както и многото загубени капитали.

Ключови думи: финансова криза, туристически пазари, глобализация, икономика, потребление, капитали.

ВЪВЕДЕНИЕ

Финансовата криза заля света с невиждана до момента скорост и с мащаби, които все още не могат да бъдат подобаващо оценени. В условията на глобализация, довела до силна зависимост между икономиките в страните от цял свят, всички по-силни икономически шокове в развитите държави оказват непосредствено влияние върху икономиките на техните пртньори от цял свят и този процес прераства във верижна реакция. България не прави изключение от общия случай. В началото на кризата световната и българската икономика понасят значителни загуби. От ипотечна кризата се превръща в банкова, финансова и цялостна икономическа и социална криза. В развиващите се икономики, като българската, кризата се усеща още по-силно, възстановяването е по-бавно, а понесените загуби - големи.

Кризата започва от САЩ през лятото на 2007 г. като криза на пазара на високорискови ипотечни кредити и свързани с тях ценни книжа. Постепенно тя се разпространява и засяга изцяло международните финансови пазари. Рухва доверието между пазарните участници. Ликвидността на международните финансови пазари започва да се свива, финансовите потоци към развиващите се икономики - да намаляват. През септември 2008 г. банкрутът на финансовата корпорация Lehman Brothers напълно разстройва функционирането на световната икономика и довежда до превръщането на финансовата криза в обща икономическа криза.

Все още не могат да се оценят мащабите, с които финансовата криза заля света. Паралелите с кризата от 1929 г. са несигурни поради значително променените условия, в които съществува съвременната икономика. Информационният и технологичен развой, както и глобализацията, като че ли изпреварват в развитието си способността на анализаторите да обяснят случващото се и да направят обективна прогноза за бъдещето на икономиката. Самозаблудата за вечно растящите пазари дълго време стимулира алчността на инвеститорите и притъпява естествените им инстинкти за самосъхранение. В ожесточената борба за клиенти и пазарни дялове са разработени и лансирани твърде екзотични структурирани финансови инструменти, с които на инвеститорите се предлагат невероятни възможности за печалби. Пазарът ненаситно поема все по-рискови експозиции, пренебрегвайки дори елементарните правила за диверсификация на риска. И така до момента, в който балоните започват да се пукат с оглушителен трясък, причиняващ големи загуби на финансовите пазари и създаващ условия за всеобхватна, дълбока и непредсказуемо дълга световна икономическа криза. Оказва се, че индикаторите за случващите се събития са били налице достатъчно дълго преди пукането на балоните, но те или не са били правилно интерпретирани, или просто никой не е искал да вярва, че има основания за тревога в илюзорния си свят на безкрайно просперииращи пазари.

Можеше ли някой да предположи, че допреди настъпването на поредната финансово-икономическа криза, едва ли не половината могъщи инвестиционни банки и фондове с първокласни кредитни рейтинги ще бъдат обявени във фалит, национализирани или очакващи спасителна инжекция от държавния бюджет. Както и

че страхът и недоверието във финансовия свят ще достигнат до такива размери, водещи до почти пълна парализа на междубанковите пазари.

В сегашната глобална и сложна световна икономика - с тясна взаимна зависимост между регионалните и националните икономики, е сложен и комплексът от причини за кризата. Като част от причините могат да се обособят:

- раздутите до степен на самообслужване финансови пазари;
- все по-рисковите финансови експозиции, които пренебрегват дори елементарните правила за диверсификация на риска;
- фундаментални глобални диспропорции, особено между натрупване и потребление в различни части на света;
- резки и нелогични глобални колебания в цените на важни борсови стоки, особено на горивата и храните;
- управленското финансово-икономическо поведение на правителствата на САЩ и на американските корпорации;
- слаба регулация, липса на надзор и алчен стремеж към бързи и високи печалби;
- сляпата вяра в пазарната саморегулация;
- отслабеното участие на държавата в управлението на икономиката;
- глобализацията;
- бизнес циклите.

ОТРАЖЕНИЕ НА ФИНАНСОВАТА И ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР

В началото на новото хилядолетие туризмът се утвърди като бързо развиващ се отрасъл в икономиката на света, обезпечаващ валутния приход и откриването на нови работни места в отделните държави. Развитието на туризма стимулира инвестициите в инфраструктурата, което подобрява качеството на живот на местното население и на туристите.

Туристическият сектор също търпи влиянието на кризата. Световната икономическа криза оказва негативно влияние върху европейския туризъм. Това се изразява в значителен спад на цените на туристическите услуги поради свиване на търсенето. Пътуванията на туристите намаляват вследствие на загубата на работни места и неувереността на потребителите, както и многото загубени капитали.

В периода на разгара на кризата българският туризъм е сериозно засегнат. Според данни на ресорното министерство, през периода януари – декември 2009 г. България е посетена общо от 7 872 805 чужденци. Намалението спрямо предходната година е 7,7%[1].

Посещенията с цел туризъм, според определенията на Световната организация по туризъм, са 5 738 873. Техният брой показва, че почти е достигнато нивото на посещения от същия период на 2008 г. със слаб спад от 0,7%. Намаление 20,1% има при посещенията с цел екскурзия и почивка като са реализирани 3 809 561 посещения. Значително са се увеличили посещенията с цел бизнес, като за 2009 г. техният брой е 1 075 300 и е реализиран ръст от 157%. Увеличение от 53,8% има и при посещенията при приятели и роднини, като са реализирани 151 508 посещения.

През 2009 г. транзитно през страната се преминали 2 133 932 чужденци, което с 22,5% по-малко от предходната година.

[1] Министерство на туризма, http://www.tourism.government.bg/bg/index.php

Таблица 1. Посещения на чужденци в България

Година	Общо	% промяна спрямо предходната година	Туризъм	Екскурзия и почивка	Гостуване	Бизнес	Други	Транзит
2005	7 282 455	-	4 837 150	4 090 421	48 898	340 039	357 792	2 445 305
2006	7 499 117	2,98	5 158 117	4 364 557	62 927	331 845	398 788	2 341 000
2007	7 725 747	3,02	5 151 283	4 218 713	75 162	375 613	481 795	2 574 464
2008	8 532 972	10,45	5 779 828	4 765 700	98 478	418 374	497 276	2 753 144
2009	7 872 805	-7,74	5 738 873	3 809 561	151 508	1 075 300	702 504	2 133 932

Източник: Министерство на туризма, http://www.tourism.government.bg/bg/index.php

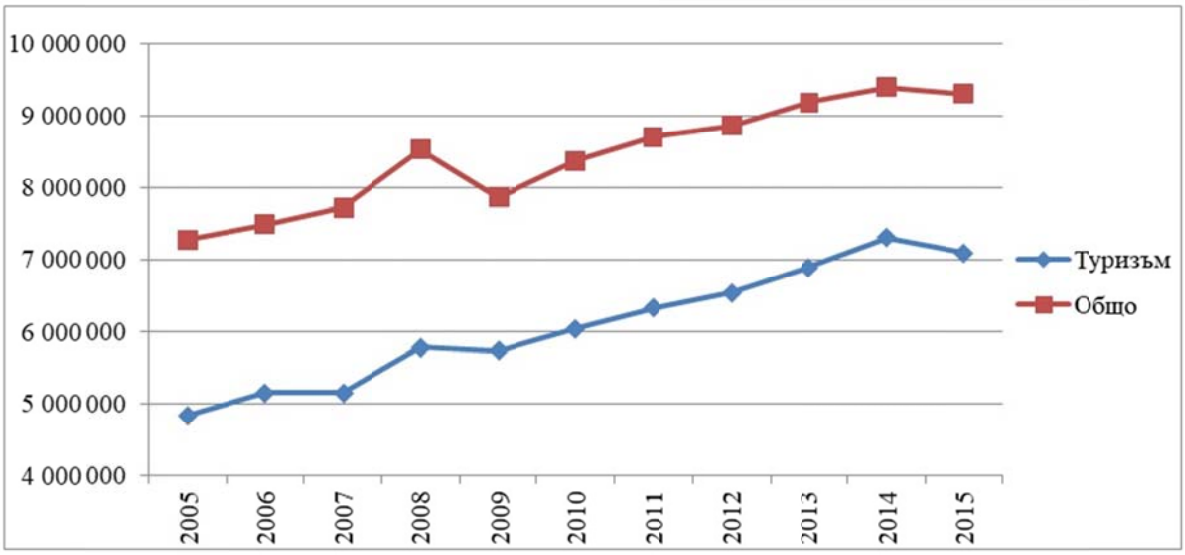

Фиг. 1. Брой чужденци, посетили България – общо и с цел туризъм, за периода 2005 - 2015

Източник: Министерство на туризма, http://www.tourism.government.bg/bg/index.php

Както се вижда от фиг. 1, броят на чужденците посетил България е най-голям през 2014 г. (9 408 821 бр., в т.ч. с цел туризъм - 7 310 845 бр.). Най-значителен спад за периода по отношение на общия брой чужденци се наблюдава пред 2009 г. (със 7,7%) и другият спад е през 2015 г. (с 1%). Най-голям спад на чужденците, посетили България с цел туризъм, се наблюдава през 2015 г. – с 2,9%, а на следващо място е спадът през 2009 г. – с 0,7%. Намалението през 2015 г. се дължи на намалението при пътуванията с цел почивка и ваканция - спадът е с 5,8% (4 269 102 бр. пътувания) и при посещенията с цел бизнес - спадът е с 2,2% (1 190 496 бр. посещения).

През 2009 г. Румъния отново води класацията на посещенията с цел туризъм на чужденците в България с 942 071 туристи (-5,5%), следвана от Гърция с 815 172 туристи (-3,4%), Германия с 739 885 туристи (+27,5%), Русия с 286 757 туристи (-1,5%) и Великобритания с 286 067 туристи (-21,3%).

От основните пазари увеличение има при посещенията от Полша с 268 624 туристи и ръст от 71,2%, Чехия с 176 845 туристи и ръст от 14,1%, от Франция с 172 326 туристи и ръст от 41,3%, Австрия с 115 660 туристи и ръст от 46,1%, Унгария с 109 482 туристи и ръст от 43,5%, Нидерландия с 102 577 туристи и ръст от 35,3%, Белгия с 65 195 туристи и ръст от 27,2%, и др.

Намаление има при посещенията от Македония с 204 838 туристи (-5,4%), Турция с 193 363 туристи (-8%), Украйна с 110 917 туристи (-6,5%), Словакия с 71 927 туристи (-46,1%), САЩ с 61 189 туристи (-12,4%), от скандинавските страни и др.

Таблица 2. Посещения на чуждестранни туристи в България 2009/2008 г. (януари - декември) - класация от 1 до 50

No.	ДЪРЖАВИ	БРОЙ	09/08 %	No.	ДЪРЖАВИ	БРОЙ	09/08 %
	ОБЩО	**5 738 873**	**-0,7**				
1	**РУМЪНИЯ***	942 071	-5,5	**26**	**ИРЛАНДИЯ**	38 955	-41,7
2	**ГЪРЦИЯ**	815 172	-3,4	**27**	**МОЛДОВА**	37 667	48,3
3	**ГЕРМАНИЯ**	739 885	27,5	**28**	**БЕЛАРУС**	32 867	29,5
4	**РУСИЯ**	286 757	-1,5	**29**	**ШВЕЙЦАРИЯ**	31 458	24,8
5	**ВЕЛИКОБРИТАНИЯ**	286 067	-21,3	**30**	**КИПЪР**	19 802	-14,8
6	**ПОЛША**	268 624	71,2	**31**	**СЛОВЕНИЯ**	18 300	2,3
7	**МАКЕДОНИЯ***	204 838	-5,4	**32**	**ХЪРВАТИЯ**	15 751	-8,4
8	**ТУРЦИЯ**	193 363	-8,0	**33**	**ЛИТВА**	12 886	19,7
9	**ЧЕХИЯ**	176 845	14,1	**34**	**КАНАДА**	12 671	-6,1
10	**ФРАНЦИЯ**	172 326	41,3	**35**	**АВСТРАЛИЯ**	11 254	-16,9
11	**СЪРБИЯ***	129 728	-31,4	**36**	**ИРАН**	10 940	20,7
12	**АВСТРИЯ**	115 660	46,1	**37**	**ЕСТОНИЯ**	10 859	-0,6
13	**УКРАЙНА**	110 917	-6,5	**38**	**ФИЛИПИНИТЕ**	10 630	-8,7
14	**УНГАРИЯ**	109 482	43,5	**39**	**ЯПОНИЯ**	8 248	-14,1
15	**ИЗРАЕЛ**	106 356	0,9	**40**	**ПОРТУГАЛИЯ**	8 122	-27,9
16	**ИТАЛИЯ**	103 140	2,1	**41**	**ЛАТВИЯ**	7 628	-10,6
17	**НИДЕРЛАНДИЯ**	102 577	35,3	**42**	**РЕПУБЛИКА КОРЕЯ**	7 220	-9,4
18	**ДАНИЯ**	78 887	-31,4	**43**	**АЛБАНИЯ**	6 500	4,9
19	**СЛОВАКИЯ**	71 927	-46,1	**44**	**ЛЮКСЕМБУРГ**	6 274	22,2
20	**БЕЛГИЯ**	65 195	27,2	**45**	**СИРИЯ**	6 148	-18,1
21	**САЩ**	61 189	-12,4	**46**	**КИТАЙ**	5 971	-2,0
22	**НОРВЕГИЯ**	53 500	-37,4	**47**	**МАЛТА**	5 894	-45,0
23	**ШВЕЦИЯ**	52 977	-51,4	**48**	**КАЗАХСТАН**	4 418	-2,2
24	**ФИНЛАНДИЯ**	49 144	-35,7	**49**	**ИСЛАНДИЯ**	3 997	-39,5
25	**ИСПАНИЯ**	47 322	18,6	**50**	**ИНДИЯ**	3 882	-13,7

Източник: Министерство на туризма, http://www.tourism.government.bg/bg/index.php

От представените данни става ясно, че периодът 2008-2009 г. е силно неблагоприятен за българския туризъм.

Ако се направи съпоставка с данните за 2015 г. ще се установи, че през 2015 г. отново най-голям е делът на туристите от Румъния (986 596 бр. или 13,9%), Гърция (972 971 бр. или 13,8%) и Германия (622 751 бр. или 8,8%). Промяната спрямо предходната 2014 г. година е както следва: Румъния – увеличение с 39 231 бр. или с 4,1%), Гърция- намаление с 59 010 бр. или с 5,7% и Германия - намаление с 91 444 бр. или с 12,8%).

Кризите в съвременните икономики не са необичайно явление, макар че всяка има своите характеристики поради различията им и пораждащите ги причини. Анализите показват, че в бъдеще кризите, възникващи в дадена икономика, ще се

пренасят чрез финансовите пазари върху оснаналия свят, придобивайки глобален характер. Поради това е важно за всяка страна да притежава буфери и механизми за противодействие на негативите, пораждани от тях.

Известно е, че не съществува универсален инструментариум за стабилизиране от кризата поради спецификата, както за всяка страна поотделно, така и за отделните отрасли на националната икономиката. В този смисъл за туристическия сектор, и изобщо за икономиката на България, може да се направи следният извод: стратегическият поглед за развитието на българската икономика изисква разработване на комплексни мерки в отговор на новите предизвикателства. Туристическият сектор е един от най-засегнатите сектори от финансово-икономическата криза. Това налага да се преоценят стратегически приоритети и да се разработят адекватни политики за съответните сектори и браншове. Наложително е да се провежда активна държавна политика за структурна и технологична модернизация.

Както показва опитът на САЩ, Велокобритания, ЕС и останалите държави с развита пазарна икономика, борбата с кризата изисква инжектиране на ресурси във финансовия сектор, а не изтеглянето на такива под формата на свръхрезерви.

Необходимо е координирането на фискалната и монетарната политика. Трябва да се извърши тясно съгласуване с политиките на останалите държави от ЕС, както и съобразяване с основните насоки на паричната политика на ЕЦБ.

Необходимо е да се предвидят мерки не само за подобряване на финансовия надзор, стабилизиране на вътрешното кредитиране и капиталовия пазар, но и за допълнителна капитализация на банковия сектор, в т.ч. на държавната Банка за развитие. Допълнителните ресурси следва да бъдат насочени предимно към насърчаване на износа.

Освен това, необходимо е да се подкрепи специално дребния и средния сектор. В период на кризи и ограничавне на кредита именно малките предприятия се оказват извън финансовия пазар.

Всички антикризисни стратегии съдържат мерки за насърчаване на търсенето. Крайният ефект от нестабилността на банковия сектор и капиталовите пазари се проявява в свиване на потреблението и инвестиционното търсене.

Първата група от стимулиращите мерки в тази насока варират от намаляване на лихвените проценти до увеличаване на държавните разходи, особено в областта на инфраструктурата. Втората група мерки засяга стабилизирането на финансовия сектор. Тук стабилизацията включва освен ниските лихви, разширяване на рефинансирането от страна на централната банка и рекапитализиране на търговските и инвестиционни банки с държавни средства. Не на последно място трябва да се подчертае, че излизането от глобалната криза предполага висока степен на международна координация. Тази координация трябва да засяга финансовия надзор, макроикономическата политика и валутните пазари. Важен елемент на антикризисните програми е социалният.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Краткият преглед на състоянието на туристическата индустрия в нашата страна по безспорен начин показва, че въздействието на финансовата криза се отразява негативно и поставя на изпитания целия бранш. Но също така тук трябва да се каже, че предизвиканите негативи могат да бъдат ограничени като сила и обхват при една далновидна държавна антикризисна политика. Основно тя следва да бъде в посока на създаване на по-добра организация на дейностите в туризма, на облекчаване на условията за ползване на кредити от фирмите, на по-силен маркетинг на държавните

органи за широко промотиране на България като туристическа дестинация, на подкрепа за малкия и среден бизнес в туризма.

Излизането от кризата предполага не само преодоляване на икономическия спад, но и ориентирането на икономиката към устойчив разтеж в бъдеще. За устойчивия растеж са необходими минимум три компонента - опазване на околната среда, икономическа ефективност и социална устойчивост. Основен проблем пред устойчивостта на социално-икономическото развитие на страната е процесът на намаляване на населението на страната и миграцията. От това следва, че моделът на развитие, оформил се през последните 25 години, не гарантира възпроизвеждане на работна сила, т.е. не е устойчив. Правителството трябва да насочи мерки за подобряване на този фактор чрез здравеопазване, образование, градска инфраструктура, транспорт, социални политики, подобряване на икономическата среда.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелов, И. Световната икономическа криза и България, Годишник на УНСС, 2009, http://yearbook.unwe.bg/bg/journalissues/article/6263.
2. Ганчев, Г. Глобалната финансова криза и българската икономика:от теория към практиката, Годишник на УНСС, 2010.
3. Дулевски, Л. Глобалната криза и предизвикателствата пред трудовите пазари, Годишник на УНСС, 2009, http://yearbook.unwe.bg/bg/journalissues/article/6268.
4. Кьосева, Н., Икономически теории. НБУ, София, 2008.
5. Сарийски, Г.Световната криза-произход и въздействие върху българската банкова система, Институт за икономическа политика, София 2011.
6. Спасов, Т. Макроикономикс, Университетско издателство „Стопанство”, София, 2008.
7. Тодорова, В. Финансови кризи история, еволюция и теория, ИК „Световит”, София 2014.
8. БНБ, http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm
9. Българска стопанска камара, http://www.bia-bg.com/analyses/view/18136/
10. Министерство на туризма, http://www.tourism.government.bg/bg/index.php
11. Министерство на финансите, http://www.minfin.bg/bg/statistics/13
12. Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat.